

Til Udvalget for Småøer ved foretræde på Christiansborg 8. februar 2023 kl. 10.00

Kære Udvalg for Småøer!

Tak fordi vi fra Sammenslutningen af Danske Småøer må mødes med jer her i dag.

1) Introduktion

Sammenslutningen af Danske Småøer (SaDS) er 27 danske småøers interesseorganisation og blev stiftet i 1974. SaDS er startet og styret af øboere, og målet er at bevare og udvikle de små helårssamfund på øerne. Den øverste myndighed i vores organisation er generalforsamlingen, som består af repræsentanter fra hver af de 27 øers beboerforeninger.

Fælles for øerne i vores sammenslutning er, at

- 1) de ikke er brofaste,
- 2) ikke er selvstændige kommuner, og at
- 3) de har færre end 1.200 beboere.

Anledningen til, at organisationen blev stiftet midt i 1970'erne, var bl.a. kommunalreformen, hvor de sidste sogne blev nedlagt, og øerne mistede deres "selvstændighed". Man ønskede at etablere et øernes talerør, som dækkede denne særlige gruppe øer i Danmark.

Affolkningen af øerne begyndte at tage fart i 1960'erne, og i midten af 70'erne forudså en gruppe embedsmænd i en rapport (af øboere døbt "det sorte notat"), at ø-samfund på under 500 beboere indenfor en overskuelig fremtid ville blive affolket. Så det var disse udfordringer man fra øerne ønskede at gå op imod i 1974. Det har nyttet. Generelt har vi mødt politisk velvilje, og nogle gange bliver den også udmøntet i praksis. Og øboerne er her endnu!

SaDS er høringsberettiget i en lang række sammenhænge, vi har plads i forskellige udvalg, og som noget helt unikt, så har de små øer deres eget underudvalg i Folketinget, nemlig jer!

Jeg selv hedder Kirsten Sydendal. Jeg er formand og bor på min slægtsgård på Fejø nord for Lolland. Jeg har været med i Øsammenslutningens bestyrelse siden 2021 og blev formand sidste år.

Bjarne Jepsen er vores næstformand. Han kommer fra Aarø ved Haderslev og kan lige som jeg føre sin øslægt flere hundrede år tilbage.

Lise Thillemann Sørensen er Øsammenslutningens sekretariatsleder, der styrer vores sekretariat, som ligger på Strynø. Her er også ansat en bogholder og en kommunikationsmedarbejder.

Vi har flere emner, vi gerne vil fremføre for jer i dag:

2) Færger

Først færgerne:

- **§20 tilskud og Landevejsprincip contra brændstofstigninger og generelle takststigninger**

I alt 18 kommuner har i dag ansvaret for færgedriften til de danske småøer. Det er overordnet set en god løsning, der giver mulighed for færgedrift, der er tilpasset lokale behov. Staten giver godt 125 millioner

kroner i bloktilskud (jf. §20 i Loven om kommunal udligning) om året til småø-kommunerne, så de i nogen grad kompenseres for udgifter til bl.a. færgedriften. Derudover har staten de sidste 20 år givet forskellige tilskud, som sikrer fx gratis persontransport til fastboende på øerne. Øernes ønske om trafikalligstilling i form af Landevejsprincippet – eller Den Blå Landevej – har i politikere her på Christiansborg også delvist lyttet til. Landevejsprincippet er et princip om, at det ikke skal koste mere at sejle med færgerne, end det koster at køre på landevejen i bil. Det har bidraget til at sænke taksterne. Disse tiltag har haft en positiv indvirkning på småøerne igennem årene. Men desværre er effekten af disse ordninger i frit fald i øjeblikket.

Mange kommuner er økonomisk hårdt pressede, og der er i 2022 og 2023 gennemført takstforhøjelser på op til 25% og 33% på færgeruterne i fx Assens, Lolland og Slagelse Kommune og på hele 63% i Langeland Kommune. I modsætning til anden offentlig transport findes der ikke et loft for takststigninger for færger.

Småøerne har vedholdende presset på for at få indført Landevejsprincippet fuldt ud; der mangler nemlig stadig en del for at vi er i mål. Men nu står vi i en situation, hvor brændstoffillæg og ordinære takstforhøjelser mange steder fuldstændig æder den delvise takstnedsættelse, som tidligere er blevet gennemført med Landevejsprincippet. Vi er simpelthen tilbage til stadiet, fra før disse tilskud blev indført.

Når vi ser, hvordan kommunerne forvalter de færgetilskud de får fra staten, mener vi der er behov for en drøftelse af, hvordan vi kan øremærke §20-tilskuddene og sikre, at pengene bruges som det var intentionen fra Folketinget, da loven blev vedtaget.

- **Grønne færger**

De danske småøer står over for en anden kæmpe udfordring. Vores dieselfærger skal udskiftes til nye, grønne færger. Det er et krav fra staten som et led i Danmarks bestræbelser for at nå klimamålene. På småøerne er vi som udgangspunkt rigtig glade for, at vores dieselfærger skal erstattes af grønne elfærger. Beslutningen om at udskifte dieselfærgerne er rigtig og kunne være en gevinst for småøerne. Men desværre har vi lige nu udsigt til det stik modsatte.

Det er nemlig småøkommunerne, der selv skal finde midlerne til de nye færger, og denne belastning af kommunernes økonomi kommer til udtryk meget forskelligt. Vi har kommuner med god økonomi, som kun skal købe én ny færge, og vi har kommuner med dårlig økonomi, der skal finde penge til 2-3 færger. Og så har vi kommuner, der end ikke magter at gå i gang med den grønne færgeomstilling. Trafikministeriet oprettede i 2021 to puljer på i alt 285 millioner til nye grønne færger. Det er et initiativ vi hilser meget velkomment, men desværre rækker midlerne ikke langt. Kommunerne kunne højst søge til dækning af 25% af omkostningerne til en ny færge, og der var slet ikke penge til alle småøkommuner. Ladeanlæg på fastlandet, tilstrækkelig strømforsyning og ombygning af færgelejer kommer desuden oven i prisen.

Vi ser nu, at man nogle steder – på trods af tilsagn fra puljen – sætter planerne om de grønne færger i bero af økonomiske årsager, og andre steder at man i planlægningen af køb/leasing af nye færger agter at lægge den største del af restudgiften (som kan være ca. 80 millioner blot for én færge) over på brugerne af færgerne, dvs. øboerne, gæster og turister. I nogle kommuner tales der om at reducere antallet af afgang til øerne, ja sågar antallet af færger i de kommuner der har flere øer, med begrundelse i, at der skal investeres i en ny, grøn færge.

Vi mener, at det er en helt urimelig behandling af både kommunerne, der økonomisk skal holde for, og af de øboer, hvis dagligdag og mulighed for at passe arbejde og drive virksomhed bliver stærkt udfordret, når færgen både bliver dyrere og sejler mindre.

Herudover kommer de CO₂-afgifter, som vores kommuner også pålægges, indtil de grønne færger faktisk sejler. CO₂-udledere skal naturligvis have et incitament til omstilling, men her presses økommunerne virkelig op mod muren. De penge, som trængte kommuner kunne have brugt på grønne færger, risikerer de at skulle betale som CO₂-afgift. Dermed forlænges udsigten til den grønne omstilling yderligere. Det er ikke godt for nogen. Hverken øboerne, kommunen eller klimaet.

3) Støtte til unge øboere under uddannelse, ø-SU

Fra færger til vores unge øboer og SU til dem: Via kommunernes bloktilskud kan der ydes støtte til leve- og boligudgifter til uddannelsessøgende øboere under 18 år, hvis de er nødt til at flytte til fastlandet for at tage en ungdomsuddannelse. Støtten er en hjælp, indtil den unge fylder 18 år og kan modtage almindelig SU. Støtten er specifikt nævnt i §20 midlerne til småø-kommunerne. Alligevel har f.eks. Langeland Kommune pr. 1. januar i år sparet denne støtte væk. Det drejer sig ikke om store beløb i en kommunal økonomi, men for den enkelte familie kan det betyde forskellen på, om den unge overhovedet kan starte på en ungdomsuddannelse eller ej. Eller om alternativet simpelthen bliver, at familien må flytte væk fra øen.

Vi mener, at ø-SU bør være en ret for unge øboere under uddannelse, hvis de er nødt til at flytte fra øen for at følge uddannelsen.

4) Planlov og flere lejeboliger

Så vil vi gerne sige lidt om planloven: I mange år har Sammenslutningen af Danske Småøer haft fokus på planloven og den revidering, som foregår i øjeblikket.

Med aftalen af 15. juni 2022 om *Opfølgning på evaluering af planloven mv.* peges der i afsnittet om *Udviklingsmuligheder på de små øer* på muligheden for, at der - specifikt på de småøer - kan dispenseres i større omfang end hidtil for lovgivningen, på baggrund af en udviklingsplan for den givne ø udarbejdet i samarbejde mellem kommunen og øens lokalbefolkning. Det hilser vi meget velkomment, og nu venter vi på, at dette implementeres og iværksættes! Planloven og især paragrafferne om kystnærhedszone og strandbeskyttelseslinje er vitale for de små øer. Vi er glade for, at reglerne har bevaret vores kyster og forhindret store hotelkomplekser i vandkanten. Men trods de seneste lempelser i planloven, så spænder reglerne forsat ben for blot den mindste udvikling på småøerne. Alle vores medlemsøer har hele deres areal i kystnærhedszonen (dvs. fra kysten og tre kilometer ind i landet), og ydermere dækker strandbeskyttelseslinjen (fra nul til 300 meter) en forholdsmæssigt stor del af de små øers arealer.

Mange vil gerne flytte ud på de små øer og allerhelst starte med at bo i en lejebolig for at prøve ølivet af. På langt de fleste småøer er der stor mangel på boliger – især lejeboliger, og derfor har Sammenslutningen af Danske Småøer foreslået, at det bliver muligt at etablere flere helårsboliger i overflødiggjorte bygninger, uanset at de fx måtte ligge i strandbeskyttelseszonen.

Vi ønsker, at der skal indføres en lempeligere administration af strandbeskyttelsen, hvor der kan tages stilling fra sag til sag. Der skal også gøres plads til at omdanne flere overflødige boliger til helårsboliger i kystnærhedszonen, der i dag giver ferieboliger forret. Som det er i dag, kan der indenfor kystnærhedszonen gives tilladelse til op til ti ferieboliger i overflødiggjorte bygninger, men kun en ekstra helårsbolig.

I 2022 igangsatte Folketinget et spændende forsøgsprojekt for frilandsbyer og -øer. Projektet er nu i gang og bliver overleveret i marts til jer politikere. Vi synes det er tankevækkende at der ud af 25 ansøgninger er

hele 8 småøer i blandt! (Foruden en landsby på Ærø.) Det vidner om, at småøerne er ekstra klemte af regler og love, der hindrer øerne i at udvikle sig ift. boliger, erhverv og turisme.

Vi håber, at forsøgsprojektet kan bidrage til at sætte fokus på de barrierer, som via interessetilkendegivelserne er bragt til torvs, og vi vil meget gerne sammen med jer følge op på de problematikker, øerne fremfører.

5) Landbrug på småøerne

Så skal vi til landbrug på småøerne: I 2022 har vi udgivet en rapport om landbruget på småøerne – det er den, I har fået her ([link](#)). Rapporten viser, at der er rig mulighed for at føre gode og produktive bedrifter på de danske småøer. Der er dog behov for en revidering af visse love og regler, så de tager højde dels for de særlige forhold, der gør sig gældende, når man driver landbrug på en ø og dels for den udvikling, som landbruget har gennemgået de seneste år.

Vi ser på småøerne en foruroligende tendens, hvor mere og mere jord opkøbes af store, udefrakommende landbrug. De små, fastboende landmænd, der ikke har samme muligheder for strukturudvikling, er i skæv konkurrence med andre landmænd om jorden på småøerne. Desuden kan udenøns landmænd, der ejer jord på en småø, også opnå ø-støtte. Vi ønsker derfor, at ø-støtten kun tildeles fastboende landmænd. Eller næstbedst: At loftet for ø-støtte på 100 ha fjernes for de fastboende.

I rapportens sidste kapitel finder I flere anbefalinger til, hvordan landbruget på småøerne kan understøttes.

Vi vil gerne spørge Udvalget om muligheden for, at vi i samarbejde med jer kan holde en høring om landbruget på småøer og de problematikker, som rapporten peger på.

6) Dagligvarebutikker

Endelig vil vi gøre opmærksom på situationen for de små dagligvarebutikker på småøerne. De er om nogen udsatte i krisetid. De store besparelser på færgerne oven i stigende energipriser truer deres eksistens direkte. På Tunø er købmandsbutikken således lukket pr. 31. december.

Vi vil derfor opfordre til, at man i udmøntningen af inflationsmidlerne tildeler dagligvarebutikkerne på småøerne en kompensation for energiprisstigningerne. Det vil være en afgørende hjælp, der forhåbentlig kan redde mange af øernes dagligvarebutikker.

Vi tror ikke, at det er intentionen fra Christiansborgs side, at øerne sejles agterud på den måde, vi oplever det lige nu. I mange år har der været bred enighed om, at de danske småøer er en unik del af Danmark, som det er en fælles opgave at passe på. Og vi har de seneste 5-10 år oplevet fremgang for en række øer. Alt hvad der hidtil er gjort for at støtte småøerne, må ikke ødelægges nu.

Vi beder derfor om, at disse kritiske sager for småøerne tages op af jer politikere på Christiansborg.

Helt akut er der på færgeområdet brug for:

- hjælp til de stigende færgepriser,
- færdiggørelsen af Den Blå Landevej og
- en ny, samlet strategi for omstilling til grøn færgefart i Danmark. Det er nødvendigt med flere midler til investering af nye færger. Vores kommuner er presset til det yderste og er begyndt at ødelægge livsgrundlaget for de mindste befolkningsgrupper i kommunen, nemlig øboerne.

7) Ø-tur

Vi vil gerne slutte af med at invitere Udvalget på øbesøg. Det er en efterhånden lang tradition, som vi oplever, har stor betydning. Det giver jer politikere mulighed for at se og opleve ø-livet, og det giver øboerne mulighed for at fremføre deres synspunkter og vilkår.

Vi foreslår et besøg på **Agersø og Omø**. Øerne oplever voldsomme besparelser på færgedriften (foringelser i sejlplanen, forlænget sejltid, prisstigninger). Slagelse Kommune er med i den første runde om grønne færger og har planer for deres to øer. Desuden har Omø søgt ind i forsøgsprojektet for frilandsbyer og friøer.

Tak for jeres opmærksomhed.

Talepapir,

Kirsten Sydendal, formand
Sammenslutningen af Danske Småøer